

Милица М. МАРИНКОВИЋ*
Универзитет у Торину
Dipartimento di Lingue e Letterature straniere
e Culture moderne

Оригинални научни рад
Примљен: 26. 9. 2022.
Прихваћен: 22. 2. 2023.

САВРЕМЕНЕ ТЕХНОЛОГИЈЕ И ОНЛАЈН ЛЕКТОРАТ У НАСТАВИ СРПСКОГ ЈЕЗИКА

Интернет и савремене технологије, али и околности које смо сви упознали током пандемије, у великој су мери променили свет науке и у истраживачком и у наставном смислу. Ни српски језик није изузетак у том погледу. Напротив, све је већа понуда курсева српског језика на даљину, а са њима расте и број заинтересованих студената за наш језик. У раду ћемо описати начин извођења онлајн наставе на Универзитету у Торину (Италија), који има два софтвера за одржавање наставе на даљину. Поред тога, осврнућемо се и на наставни материјал у електронском облику, на технолошка помагала у стварању интерактивних квивова и вежби, корисних током часова, али и на испитима, као и на коришћење друштвених мрежа, сајтова за учење језика и билтена, као неминовни део наше нове, дигиталне наставе. Покушаћемо и да упоредимо „стандардни“ и „нови“ облик наставе, истичући предности и мане и једног и другог, те ћемо предложити како што боље искористити савремене технологије у настави српског језика, како на даљину, тако и у учионици.

Кључне речи: српски језик, настава на даљину, интернет, друштвене мреже

После више од две године од почетка светске пандемије, излишно је говорити о настави на даљину као о каквој новини. Такав вид наставе је засигурно постао део наше свакодневице и, иако се надамо потпуном и дефинитвном повратку у некадашњу стварност, онлајн настава ће засигурно опстати бар у неком свом виду.

Чињеница да ће се елементи онлајн наставе задржати и у настави уживо можда је и најбољи показатељ који указује на вредност овог облика рада, никако идеалног, али засигурно погодног за извођење наставе који ћемо приказати у овом раду, а који се тиче лектората за српски и хрватски језик на Универзитету у Торину у Италији (Dipartimento di Lingue e letterature straniere e

---

* milica.angiuli@gmail.com

culture moderne), који се током пандемије у потпуности одржао онлајн, што није изолован случај.

Премда је настава на даљину тек сада у центру многих студија и истраживања, можемо наћи немали број меродавних научних доприноса који говоре у корист овог облика рада. Наравно, већина ових радова се тиче енглеског или неког другог „великог” страног језика, или страних језика уопште. Занимљиво је да су многи радови настали у ери пре пандемије, када се она није ни назирала, а да су већ тада њихови аутори предвиђали велики успех савремених технологија у настави, што је мало контрадикторно с нашом ситуацијом, с обзиром на почетни скептицизам готово свих нас који смо се, у првим временима принудне наставе на даљину, нашли у улози предавача „преко екрана”.

Технолошки напредак и традиционални приступ

Како бисмо имали бољи увид у технолошка средства која ћемо описати и како бисмо успешније сагледали оно што нам је настава на даљину донела и могли да размислимо о неким будућим перспективама, дефинисаћемо одређене термине који су нам бар практично и у свакодневной употреби веома блиски, а тичу се интернета, апликација, традиционалне и дигитализоване (пројектне) наставе, формалног и неформалног учења, као и односа наставник-студент. Захваљујући овим теоријским аспектима можемо лакше видети шта од савремених технологија укључити у наставу, у ком облику и на који начин.

Савремене технологије, у које спадају нови наставни софтвери, друштвене мреже, језичке апликације и др. стављају нам до знања оно што потајно сви знамо, а то је да настава српског као страног треба да „изађе из учионице”, односно да процес настава/учење не може бити сведен само на сате проведене у учионици с лектором, већ доступан и у активностима које не би увек биле уско везане за дидактику. Знамо да часови намењени лекторатима никада не могу да задовоље реалне потребе студената када је дати језик у питању и зато савремене технологије, када се користе на прави начин, што уосталом важи за сваки медијум, могу бити валидно дидактичко средство.

Насупрот традиционалној учионици коју сви познајемо бар описно, постоји и дигитализована учионица какву смо настојали да створимо током наставе на даљину на Универзитету у Торину, а коју ћемо се потрудити да одржимо и у настави уживо. Термин „дигитализована настава” се у овом раду не посматра као „дигитална настава”, већ је везан за појам „дигитализација”, који је у Речнику српскога језика Матице српске описан као „увођење дигиталних уређаја”, у нашем случају мислимо на увођење савремених технологија у наставу. Самим тим је близак „пројектној настави” (Project Based Learning) која је „оријентисана на ученике, даје и простор и контекст у коме могу да сарађују и истражују проблеме и изазове из света који их окружује.

Ради се о сасвим другачијем приступу учењу, јер се, уместо преношења чињеница, фаворизују процеси истраживања, упитаности и активне сарадње како би се решио неки изазов или проблем” (Петровић/Хоти, 2020: 6).

Дакле, главна разлика између традиционалне учионице и дигитализоване или пројектне наставе лежи у субјекту, јер је у традиционалној учионици то наставник, док се у дигитализованој учионици пажња усмерава првенствено на студента и његове потребе. И у оваквој учионици наставник, односно лектор има важну улогу, али он није главна фигура у самом процесу учења.

Није згорег поменути да дигитализована учионица није исто што и дигитална учионица, одн. да пројектна настава није синоним за наставу на даљину коју смо током пандемије сви упознали. Дигитални простор сам по себи не значи и задовољавајуће коришћење савремених технологија, већ може означавати само простор у коме се изводи настава на сасвим традиционалан начин.

Зашто користити савремене технологије у настави?

Прво питање које се само од себе поставља је зашто треба користити савремене технологије које нам омогућава интернет. Свакако не можемо дати један свеобухватан одговор на ово питање, али први разлог би био годиште наших ученика. Свесни смо чињенице да ми предајемо „рођеним дигиталцима” или „интернет генерацији”, да је технологија део њиховог идентитета и да је, на неки начин, постала њихово „пето чуло” (Мекдермот 2013). Коришћење нетрадиционалних средстава увек ствара веће интересовање и радозналост. Поред тога, све је већи број језичких мобилних апликација, већином бесплатних, као и језичких профила на друштвеним мрежама, које су део свакодневног живота наших студената, тако да би било нормално да се и у наставу, као што се укључују аутентични језички садржаји из других извора, укључе и дигитални аутентични садржаји који би им били увек доступни, уз наше смернице за употребу истих. Користећи интерактивне садржаје са друштвених мрежа, ми заправо следимо принципе комуникативне методе јер студенти уче језик „кроз његово коришћење у комуникацији, аутентична комуникација мора да буде циљ активности у учионици, флуентност говора је важна димензија комуникације, комуникација укључује интеграцију различитих језичких вештина, учење је креативно конструисан процес који укључује провјере и грешке” (Крајишник 2014: 8).

Ипак, иако студенти редовно, често прекомерно користе савремене технологије и у академском и у приватном животу, то не значи да су они увек свесни чињенице да се технологије заиста могу користити са циљем да нешто науче. То је и прави изазов данашњих наставника и васпитача – показати студентима да се и друштвене мреже могу успешно користити у сврхе учења (Мекдермот 2013).

Главна савремена технолошка средства у настави на Универзитету у Торину

Можемо рећи да су срж наставе на даљину на Универзитету у Торину чинила два софтвера. Један од њих је „E-learning”, одн. Мудл (“Moodle”), а други је платформа за само извођење наставе на даљину, Вебекс (“Cisco Webex”), функционална и оспособљена за савремену интерактивну наставу и активно учествовање студената у њој. На платформи Мудл сваки корисник – предавач или студент – има свој приватни простор са различитим опцијама и пољима у којима се даје преглед свих доступних онлајн курсева, а затим, након одабира курсева које ће пратити, студент бива ажуриран о свим променама у оквиру курса. Промене може извршити администратор курса, односно предавач, у овом случају лектор, тако што ће користити све понуђене алате које софтвер садржи и који га чине потпуно савременом технологијом, у складу са дефиницијом „динамичног интернета”, који садржи све оне апликације које корисник употребљава на интерактиван начин, као и повратне информације које добија у зависности од својих претходних избора, претрага и кликова.

На сличан начин функционише и платформа за извођење наставе на даљину, али и за све потребне састанке онлајн. Вебекс, универзитетска виртуелна учионица, такође спада у најсавременије технологије јер омогућава коришћење табле и од стране наставника и ученика, дељење екрана, чет-бокс за размену кратких порука које се могу сачувати и друге корисне опције у онлајн настави. Оба софтвера омогућавају настајање и одржавање дигитализоване и савремене учионице, која се, како што смо претходно рекли, може практиковати и онлајн и уживо.

Заједничким коришћењем ових платформи и друштвених мрежа, задовољава се комбиновано формално/неформално учење које у нашем искуству даје најбоље резултате у настави. С једне стране, наставни процес је формалан јер не излазимо из институционалног контекста, неопходног када говоримо о настави која предвиђа и праћење одређеног плана и програма, као и коришћење уџбеника и наставних средстава подобних за реализацију дидактичких циљева. С друге стране, савремене технологије које смо користили у довољној мери пружају и неформалну могућност учења, које се може одвијати у било ком неинституционалном контексту, друштвеном или приватном, јер је платформа доступна свугде где имамо приступ интернету, а корисници могу искористити готово све неформалне ситуације за учење језика и унети дата запажања или други тип садржаја у форум на Мудлу или у поље „дневник” који је доступан на тзв. виртуелној огласној табли нашег лектората. Такође, пошто је Мудл званични софтвер Универзитета, с те стране свакако спада у формалан вид наставе, али чињеница да омогућава стварање виртуелне групе, одн. заједнице уче(с)ника (енг. community), која сама представља амбијент учења (social networking), приближава га неформалном виду учења. У оквиру виртуелне заједнице се неизоставно развија процес учења заснован на сарадњи (collaborative learning) који, уз одређене

смернице, може да се усаврши и прерасте у кооперативно учење (cooperative learning), односно учење засновано на позитивној међузависности у остваривању групног циља, јасно постављеног од стране наставника (Ожват 2022). Занимљиво је и то да је наставнику омогућено да прати активност студената на Мудлу, време које проводе у консултовању наставног материјала и изради домаћих задатака, што свакако није случај у традиционалној настави.

Попут најсавременијих платформи за креирање интерактивних квизова, Мудл Универзитета има опцију „интерактивни садржај”, захваљујући којој наставник може лако да осмисли и креира задатке који садрже и аудио и визуелне делове за разумевање слушања, за диктате, а затим и разне врсте интерактивних квизова у вези са доступним садржајем.

Драгоцен је и опција је „глосар” (glossario), где студенти могу да сакупљају речи тематски, по значењу, по граматичким категоријама, на основу кључних речи из лекције или на неки други начин.

Поред ових, на Мудлу су доступни и други алати који омогућавају коришћење анимација, видео-клипова, интерактивних квизова, али и формалнијих средстава погодних за рад наставника, као што су електронски регистар присуства, анкете за студенте, систем за распоређивање по групама, као и организовање личне агенде лектора коју и студенти могу да консултују и аутоматски резервишу термин за консултације преко Вебекса.

Друштвене мреже у настави

Када је реч о друштвеним мрежама, оне су доста заступљене у нашем раду. Иако се на први поглед друштвене мреже везују само за Фејсбук, Инстаграм или Тикток, то запараво није случај. Наиме, друштвена мрежа је интернет услуга захваљујући којој се управља људским односима и умрежавањима преко апликација на одређеним платформама, преко којих је могуће комуницирати и делити текстуалне и мултимедијалне садржаје. Друштвене мреже се могу користити у различитим контекстима јер се њихови типови деле на основу врсте односа за који су створене – за пријатељске, пословне или јавне, а деле се и по формату и начину комуницирања преко њих – краћим текстом, сликом, музиком, гласовним порукама и др. Као што смо видели, Мудл који користимо у настави по већини својих карактеристика може се дефинисати као друштвена мрежа за институционалне, одн. академске или пословне потребе.

Наставне активности уз помоћ друштвених мрежа спадају у приступ који промовише активност и кооперативност студената. На пример, у фази утврђивања наставне јединице, студенти могу да се упусте у слободну продукцију и реализацију домаћих задатака на основу својих аутентичних животних ситуација, у складу са личним талентима и склоностима (снимање видео-рецепата, документовани фото-албум и представљање чланова породице, свирање и певање наших песама, писање поезије на страном језику

само су неке од активности које су наши студенти радо извршавали) и то учествујући у активностима своје онлајн заједнице.

Садржаји на друштвеним мрежама дају нам могућност да стварамо и користимо аутентичне језичке ситуације за своје студенте, не ограничавајући се на уџбенике и додатне аудио и видео-садржаје које они нуде. Иако аутентичан језички материјал нема јединствену дефиницију, можемо се сложити да је то „изворни језички израз који није прецизно одређен за наставу, али умногоме може помоћи стицању знања” (Глишовић 2014: 238). Ипак, сада су све популарнији језички профили на друштвеним мрежама, а неки „Инстаграм наставници” су праве звезде интернета и могу се похвалити хиљадама и хиљадама пратилаца. Питање да ли се пратиоци језичких профила могу сматрати (неформалним) ученицима датог језика није тема овог рада, али успех који се остварује у комуникацији између „наставника-инфлуенсера” и „ученика” је очигледан, као што су неоспориве и предавачке вештине ових наставника, врло често запослених у важним језичким институцијама.

На квалитетним језичким профилима можемо пронаћи језички материјал који је ипак одређен за наставу, јер га наставник наменски ствара и објављује, а, с друге стране, није лишен природне говорне ситуације, тако да би то био идеалан аутентичан језички материјал, можда нешто што први пут срећемо у настави страних језика.

Интернет средства која се могу користити у настави могу бити она класична која сви познајемо и углавном користимо у раду са студентима: имејл, чет и поруке, форуми, дељење докумената, аудио и/или видео-садржаји, веб-сајтови, претраживачи као што су Гугл и Јутјуб, а поред ових „класичних” средстава, савременији алати које смо укључили у наставу су и подкаст за српски као страни језик, блог, мапе и геореференцијални системи (Гугл навигација), који се могу одлично користити при обради тема као што су „оријентација”, „мој град”, „како стићи до одређеног места” и др.

Најпознатије друштвене мреже као што су Фејсбук, Твитер, Инстаграм, Тикток, Линкдин, Телеграм, а посебно *Јутјуб* као интернет претраживач, такође могу дати добар допринос настави, обогаћујући наставу аутентичним и допадљивим садржајем. Телефонирање и сличне активности у којима се вежбају разговор и дописивање могу се обављати и преко Скајпа, Вибера или других савременијих технологија у односу на класичан телефон. Ови системи „телефонске” комуникације дозвољавају и дељење видео садржаја, али и краћих интерактивних игара у виду видео-порука.

Поред тога, ови материјали су често веома ефикасни, лако се до њих долази и док се на објављивање савремених уџбеника и званичних материјала може чекати годинама, на језичким профилима можемо веома брзо пронаћи идеје и садржај за своје часове или бар за један њихов део који ће бити интерактиван (наравно, уз строгу проверу садржаја и евентуалну измену или адаптацију). Такође, лектор или предавач може и направити свој налог на некој од друштвених мрежа, нпр. групу на Фејсбуку или профил на Инстаграму што је наш случај, а може покренути и језички билтен. Поред додатне мотивације коју ће постојећи студенти добити, не треба заборавити на драго-

цену моћ оваквих неинституционалних канала у виду привлачења нових студената који би могли сасвим случајно да открију чари нашег језика и одлуче да га студирају, што нам искуство и показује.

Поред друштвених мрежа, у настави активно користимо и апликације за интерактивна вежбања као што су Wordwall.net, Quizziz, Kahoot или Learning Apps, платформе на којима можемо направити квизове, спојнице, меморије, картице, точак среће и др. Сва ова вежбања се могу аутоматски претворити и у пдф документ за додатно коришћење или учење после часа.

Поред табле на платформи Вебекс коју користимо за наставу на даљину, веома је корсна алатка Google Jamboard која такође може интерактивно да се користи тако што се пошаље линк за приступ свим учесницима. Ова табла може да послужи као табла за писање, али и за унапред планиране лекције које се могу сачувати у пдф формату, затим може бити подлога за заједнички рад, одлична алатка за игре са картицама преко стикера у оквиру табле или за друштвене игре.

Одрживост савремених технологија у настави уживо

С обзиром на то да је популарност одређене друштвене мреже међу студентима уско везана за њихово присуство на њој, није тешко закључити да је тренутно најпопуларнија мрежа међу данашњим двадесетогодишњим студентима Инстаграм, а онда и Тикток. Поред садржаја које смо наменски креирали на друштвеним мрежама, консултовали смо и профиле колега који предају српски језик на другим факултетима или у домаћим установама. Није тешко пронаћи ове странице уз једноставну претрагу „српски као страни” или „српски за странце”, а овде бисмо додали и званичне Инстаграм канале Филолошког факултета у Београду, Академске српске асоцијације, Центра за српски језик Азбукум и др.

Важно је рећи да при одабиру активности, а самим тим и друштвених мрежа или савремених технологија које ћемо користити у настави, треба размишљати о кључним питањима као што су стварне потребе наших студената, њихова очекивања у учењу одређених вештина и колико ће се крајњи резултат поклапати са очекивањима. При дефинисању ових одговора такође се можемо послужити неком од апликација где би се студенти искреније изјаснили, на анониман или свакако интерактивнији начин, нпр. преко Инстаграм квизова. Ови квизови нам могу помоћи и да боље разумемо жеље студената, и то не само када ми постављамо питања, већ и када пратимо рад својих колега (нпр. веома је честа појава да се студенти у овом облику комуникације просто жале на то што после завршених студија језика нису у стању да учествују у неком свакодневном разговору или на то што су домени њиховог знања превише стручни и књижевни и не досежу до њихових стварних интересовања, док у аутентичним језичким ситуацијама не могу да комуницирају). У овом смислу друштвене мреже нам могу помоћи да обогатимо језичко искуство студената, предлажући канале које они могу пратити у складу

са својим интересовањима и будућим плановима. Дакле, поред књижевних, језичких и уско културолошких тема везаних за смер студија, можемо им понудити канале у вези са музиком, спортом, животним стилем, модом, кинематографијом, историјом и политиком, географијом и путовањима, храном и традицијом итд.

С обзиром на веома добро интересовање наших студената за овакав вид интерактивних садржаја, мислимо да ћемо их користити и у будућем раду јер није тешко унети их и у наставу уживо, поготово онда када настава „излази из учионице” или у самосталном и групном раду студената који су део исте заједнице. Свакако, настава на даљину је лишена „живе” компоненте, веома важне нарочито у првој години учења када се студенти још увек навикавају на нове гласове који не постоје у њиховом матерњем језику, али уз адекватну техничку опрему, као што су веб-камера, слушалице и микрофон, мислимо да се и овај изазов може премостити.

Закључили бисмо да су главни мотиви, као што су остварење језичких циљева и повећање броја студената заинтересованих за наш језик, довољно важни да нас подстакну да задржимо савремене технологије, а посебно друштвене мреже у настави и по свршетку пандемије. То можемо учинити чак и ако се одредимо за традиционалнији приступ, јер нас он не спречава да користимо или репродукујемо на свом часу неке од садржаја које можемо пронаћи на глобалној мрежи, нарочито на интерактивним каналима.

ЛИТЕРАТУРА

- Бранковић 2000:** Д. Бранковић, Кооперативно-интерактивно учење у проблемској настави, *Настава и васпитање*, 49 (1–2), Филозофски факултет у Београду, 196–206.
- Грион/Бјанко 2016:** V. Grion, S. Bianco, Social network come strumenti didattici: percezioni e atteggiamenti di insegnanti e studenti, *TD Tecnologie Didattiche*, 24(3), 136–146.
- Деракшан 2015:** A. Derakhshan, Social Networks for Language Learning, *Theory and Practice in Language Studies*, Vol. 5, No. 5, 1090–1095.
- Крајишник 2014:** В. Крајишник, Нека питања из методике наставе српског као страног језика, *Српски као страни језик у теорији и пракси III. Тематски зборник радова*, Филолошки факултет у Београду, 7–26.
- Мекдермот 2013:** G. Mc Dermott, Le rôle des médias sociaux dans l’enseignement des langues étrangères : une étude de cas pour le FLE, *Open Edition Journal*, 141–157.
- Ожват 2022:** С. Ожват, Кооперативно учење на универзитетима – како функционисати у тиму, XXVIII скуп Трендови развоја „Универзитетско образовање за привреду”, Копаоник, 14–17. 2. 2022. http://www.trend.uns.ac.rs/stskup/trend_2022/radovi/T1.4/T1.4-12.pdf

- Палсељи 2021:** P. Polselli, Didattica in ambiente digitale per aspiranti insegnanti di italiano L2, *Italiano a scuola* 3, 381–410.
- Петровић/Хоти 2020:** М. Петровић, Д. Хоти, *Приручник за пројектну наставу и наставу на даљину*, Београд: НАЈЕД.
- Пињалбери 2019:** С. Pignalberi, La ricerca educativa in ambito non formale tra nuovi profili professioni e skills del futuro. *Formazione & insegnamento, Responsabilità Pedagogica e Ricerca Educativa in ambito formale, non-formale e informale*, Lecce: Pensa MultiMedia Editore, 207–218.
- РСЈ 2007:** Речник српског језика, Нови Сад: Матица српска.
- Скорнавака/Маршал/Хаф 2009:** Е. Scornavacca, S. Marshall i S. Huff, Mobile phones in the Classroom: If You Can't Beat Them, Join Them, *Communications of the ACM*, 142–146.
- Шевкушић Мандић 1998:** С. Г. Шевкушић-Мандић, Кооперативно учење као облик активирања ученика, *Настава и васпитање*, 47 (3), Филозофски факултет у Београду, 355–374.

Milica Marinković

LE NUOVE TECNOLOGIE E IL LETTORATO ONLINE NELL'INSEGNAMENTO
DELLA LINGUA SERBA

Riassunto

Internet e le nuove tecnologie, così come le circostanze che tutti abbiamo conosciuto durante la pandemia, hanno significativamente cambiato il mondo della scienza, sia nell'ambito della ricerca che in quello della glottodidattica. Nemmeno la lingua serba rappresenta un'eccezione. Al contrario, l'offerta dei corsi di serbo a distanza è in continua crescita e con essa anche il numero di studenti interessati alla nostra lingua. In questo lavoro perlustreremo il modo in cui si è svolto l'insegnamento online all'Università di Torino (Italia), dove esistono due software creati per la didattica a distanza. Inoltre, mostreremo il materiale didattico in formato elettronico, i mezzi tecnologici che ci hanno aiutato nella creazione dei quiz e degli esercizi interattivi, utili durante le lezioni, ma anche durante gli esami, e considereremo l'utilizzo dei social network, dei siti per l'apprendimento linguistico e delle newsletter, elementi indispensabili nella nostra nuova didattica digitale. Cercheremo di comparare i due modi di insegnamento, quello "standardizzato" e quello "nuovo", evidenziando i vantaggi e gli svantaggi sia dell'uno che dell'altro, quindi proporremo come utilizzare al meglio le nuove tecnologie nell'insegnamento della lingua serba, a distanza oppure in aula.

Parole chiave: lingua serba, didattica a distanza, internet, social network